

תוכן העניינים

11 אקדמות מילין

א קריאת מגילת קהלת בסוכות

ג מצוות הקהל ועניין האחדות בחג הסוכות

מגילת קהלת

ז א פרק

כט ב פרק

מה ג פרק

ע ד פרק

פ ה פרק

פג ו פרק

פח ז פרק

קכב ח פרק

קלג ט פרק

קנב י פרק

קסד יא פרק

קסט יב פרק

הרחב דבר

קעט הרחב דבר א: התחדשות בישראל - אין כל חדש תחת השמש

קצג הרחב דבר ב: הנהגה של זמן ועת והנהגה מעל הטבע; בפח התורה

רג הרחב דבר ג: טוב אחרית דבר מראשיתו

ריז הרחב דבר ד - בתחילה ובשורש האדם ישר

אקדמות מילין

"מה יתרון לאדם בכל עמלו שייעמול תחת השמש" (קהלת א, ג)

"ב'עמלו' – בעמלו אינו עמל, אבל עמל הוא בעמלה של תורה" (קהלת רבה, שם)

בספר "ליקוטי שפת אמת - סוכות" נלקטו וסודרו לפי נושאים בחסדי ה' דברי קודשו של רבנו מרן הרב יהודה אריה ליב זצוקלה"ה מגור, בעל השפת אמת, בנושא חג הסוכות. כהשלמה לספר זה, לוקטו בכרך שבידכם בסייעתא דשמיא דברי קודשו של רבנו על מגילת קהלת אשר נוהגים לקרוא בחג הסוכות.

דברי רבנו בספר זה נלקטו מתוך דבריו על המועדים ופרשות התורה כסדר אמירתם בשנים תרל"א תרס"ה, כפי שהובאו בספריו "שפת אמת", וכן מתורותיו המופיעות ב"שפת אמת - ליקוטים", שנאמרו בשנים שקודם לכן. בתוך דברי רבנו נמצאים מאות אזכורים ופירושי פסוקים מתוך מגילת קהלת, ואותם ליקטנו וכינסנו לספר זה. אכן, נדגיש כי רבנו עצמו לא כתב וערך פירוש וספר על מגילת קהלת.

בראש עמודי הספר מופיעים פסוקי מגילת קהלת, ומתחתם מובאים הליקוטים מתורות השפת אמת על אותם פסוקים.

הכותרות וכותרות המשנה אין מטרתן לפרש את דברי רבנו ואף לא להגדיר את מכלול הנושאים שבהם עוסקת התורה שצוטטה. הכותרות באו לסמן מהו הפסוק או המילים בפסוק שבגינם הובאה כאן התורה, ואף לעורר לעניין מרכזי שהתחדש ולסייע למציאת התורות למי שכבר למדם ומחפשם עתה בספר.

בתהליך ליקוט התורות למגילת קהלת נעזרנו רבות ב"מפתחות המקורות" (חלק הפסוקים - קהלת) לספרי שפת אמת, במהדורת "המכון התורני אור עציון".

לנגד עינינו עמד גם ספר "ליקוטי השפת אמת לסוכות וקהלת", עם "ליקוטי יהודה", לרבי יהודה ארלי לייב היינה ז"ל בן הרב יצחק אהרון אפרים פישל זצ"ל, נכד ה"אמרי אמת" זצוק"ל, שספרו עוררני לערוך וללקט ספר זה כהשלמה לספר "ליקוטי שפת אמת - סוכות". יהי רצון שיהיה הלימוד בשער זה גם לעילוי נשמתו.

בארבעה מקומות ישנן תורות רבות במיוחד, ומשום כך בחרנו להביא רק מקצת

מהתורות בצמוד לפסוק ואילו את שאר התורות סידרנו בסוף הספר, בחלק: "הרחב דבר".

בכל ציטוט הקפדנו לציין את מקורו (פרשה או חג, השנה שהתורה נאמרה ודיבור המתחיל), כדי שהמעייין והלומד יוכלו לראות את הדברים במקורם ובהקשרם השלם. כאן המקום לציין שכדי שלא להאריך יתר על המידה, בחרנו במקומות רבים להביא רק את החלק העיקרי בתורה העוסק בפירוש הפסוק, ולא לצטט את התורה שנאמרה בשלמותה. בכל מקום שהציטוט אינו מלא, צוין הדבר בשלוש נקודות בפתיחת הציטוט או בסיומו. מובן כי הלומד את התורות במקורן, יוכל להבין בצורה טובה ושלמה יותר כיצד הבין ופירש רבנו את הפסוק.

למותר לציין שלא נעשו שינויים או תוספות בדברי קודשו של השפת אמת. אכן, בתורות עצמן הודגשו משפטים או מילים לתועלת הלומדים. על כן יש לזכור כי הדגשות אלו אינן מופיעות בכתב יד קודשו, ותכלית הוספתן היא לבאר את הקשר שבגיננו נבחרה הפסקה להופיע באותו מקום.

מכיוון שעיקר התועלת והייחוד שבחיבור זה הם בליקוט הדברים וסידורם לפי נושאים, ואילו עבודת פענוח ומציאת המקורות שעליהם התבסס רבנו כבר נעשתה בעבר בכמה הוצאות, הרשינו לעצמנו להתבסס על פי רוב על פתיחת ראשי התיבות והבאת ההפניות וציטוטי המקורות כפי שיצאו לאור בעבר במהדורת השפת אמת של הוצאת "המכון התורני אור עציון".

פרק א

א) דברי קהלת בן-דוד מלך בירושלם:

שפת אמת א

אמר רבי סימון בשם רבי שמעון בן חלפתא לבלוטוס שהיה גדל בפלטיין של מלכים, אמר לו המלך שאל מה אתן לך, אמר אותו בלווטוס, אם שואל אני כסף וזהב או מרגליות טובות הוא נותן לי, בגדים הוא נותן לי, אלא אני שואל בתו והכל ינתן לי בכלל בתו, כך (מלכים א גה) בגבעון נראה ה' אל שלמה בחלום הלילה ויאמר אלהים שאל מה אתן לך, אמר שלמה אם אני שואל כסף וזהב ומרגליות הוא נותן לי, אלא הריני שואל את החכמה והכל בכלל, ה"ד (שם פסוק ט) ונתת לעבדך לב שומע, אמר לו הקדוש ברוך הוא החכמה שאלת ולא שאלת לך עושר וכבוד ונפש אויביך, לפיכך החכמה והמדע נתון לך ועל ידי כן גם עושר ונכסים וכבוד אתן לך.

מדרש רבה קהלת א א

במדרש קהלת (פרשה א א) חזית איש מהיר כו' מעשה ברבי חנינא בן דוסא כו' הכל מעלין כו' עיין שם כל המאמר ומה שכתב על שלמה המלך ע"ה משל למלך, שאל מה אתן לך, ושואל בתו כי הכל יהיה לו כגינה והדבר צריך פירוש אם כן מה שבחו הלא רוצה הכל, גם בפסוק כתיב (מלכים א ג, ט) ונתת לעבדך לב שומע והשבח שביקש החכמה, ופירוש זה, כי זה רבי חנינא בן דוסא

דברי קהלת בן-דוד מלך בירושלם

דברי קהלת בן דוד מלך בירושלם זה שאמר הכתוב ברוח הקדש ע"י שלמה מלך ישראל (משלי כב, כט): "חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב". מעשה ברבי חנינא בן דוסא שראה בני עירו מעלין נדרים ונדבות לירושלם אמר הכל מעלין לירושלם נדרים ונדבות ואני איני מעלה דבר מה עשה יצא למדברה של עירו וראה שם אבן אחת ושבבה וסיתתה ומירקה ואמר הרי עלי להעלותה לירושלם בקש לשכור לו פועלים נזדמנו לו חמשה בני אדם אמר להן מעלין לי אתם אבן זו לירושלם אמרו לו תן לנו חמשה סלעים ואנו מעלים אותה לירושלם בקש ליתן להם ולא נמצא בידו דבר. לשעה הניחיהו והלכו להם. זימן לו הקב"ה חמשה מלאכים בדמות בני אדם. אמר להם אתם מעלין לי אבן זו. אמרו לו תן לנו חמשה סלעים ואנו מעלין לך אבנך לירושלם, ובלבד שתתן ידך ואצבעך עמנו. נתן ידו ואצבעו עמהם ונמצאו עומדים בירושלם. בקש ליתן להם שכרן ולא מצאן. נכנס ללשכת הגזית ושאל בשבילם. אמרו לו דומה שמלאכי השרת העלו אבנך לירושלם, וקראו עליו המקרא הזה "חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב" - קרי ביה לפני מלאכים יתיצב.

שפת אמת ∞

הממוזן, והבת מלך רק עצה שיהיה לו הממוזן, לא היה אומר כן כי יודע שלא ישיג לבת מלך בשום אופן, ורק על ידי שבאמת כל מה שיעשה לו המלך אינו נחשב לו כחלק אחד מריבוא רכבות נגר השישים של בת המלך שיבקש, על ידי זה מניח הכל ומבקש בת מלך, והמשל במלך בשר ודם שאינו יודע מחשבות אדם, אבל הנמשל בשלמה המלך ע"ה כי הקב"ה שאל לו מה אתן לך, ובוודאי ידע שלמה המלך ע"ה כי אינו ראוי להחכמה שהשיג כי לולי זה לא היה משיגו, והחכמה מאין תמצא (איוב כח, יב), ועל ידי שידע שאי אפשר לו להגיע לזה, ואף על פי כן על ידי שידע כי הכל הבל הבלים ושהעיקר התורה והחכמה ומסר נפשו לגמרי כנ"ל שמצדו לא יהיה מניעה שמוסר נפשו כנ"ל וממילא כיון שהוא כאין ורק הקב"ה שיתן לו חכמה כל יכול, וזה איש מהיר, ואמת שיוכל להיות כי זה בא על ידי שהבין כי בתורה יש הכל אבל לא היה המכוון להגיע להכל, כי הכל הבל אצלו ורק להגיע לחכמה. והחכמה הוא באמת מה שיוודע כי הכל הבל, כי זה עיקר החכמה שהרי רואין שאחר חכמתו

ידע כי לא יוכל להעלות האבן לירושלים אך מגודל הרצון שהיה לו נדר להעלותו והוא כנ"ל שמסלק כל הנגיעות במסירת נפש וממילא מי שמוסר נפשו עבור דבר ה' בוודאי כל יכול הכל אף מה שאינו על פי הטבע, ודבר זה צריך האדם לידע ולהאמין כי כן כתוב במדרש¹ הכל בחזקת סומין עיין שם גבי בארה של הגר, כי אין דבר שאין לו מקום וזהו שאמרו² אל תהי מפליג כו' שכל ענין שבעולם יכול להיות ורק שהטבע מסתיר דברים שלמעלה מהטבע ואם הוא לשם שמים והאדם מוסר נפשו עד שהוא ממש חוץ מהטבע אם כן נעשה הטבע עצמו אצלו למעלה מן הטבע ונמצא הדבר ההוא גם בתוך הטבע אצלו שהטבע נתהפך אצלו להיות בלמעלה מהטבע כנ"ל, וזהו נקרא איש מהיר שאף שאינו משיג הדבר ויודע שאי אפשר להיות כן על פי שכלו מכל מקום על ידי שרוצה האמת ועל ידי זה לפני מלאכים יתיצב שהוא למעלה מהטבע כנ"ל. וכן הדבר בשלמה, כי זה האיש יודע שאינו ראוי לישא בתו של מלך בשום אופן ולולי שהיה הרצון כל כך בכתו של מלך ורק שהיה רוצה

1. "ויפקח את עיניה אמר רבי בנימין הכל בחזקת סומין עד שהקב"ה מאיר את עיניהם, מן הכא (בראשית כא, יט) ויפקח אלהים את עיניה, ותלך ותמלא את החמת, הדא אמרת מחוסרת אמנה היתה" (בר"ר נג, יד).
2. "הוא היה אומר אל תהי בז לכל אדם ואל תהי מפליג לכל דבר שאין לך אדם שאין לו שעה ואין לך דבר שאין לו מקום" (אבות ד, א).

(ב) הַבֵּל הַבְּלִים אָמַר קִהְלֵת הַבֵּל הַבְּלִים הַבֵּל הַבְּלִי:

שפת אמת

אם כן הוא ברשות החכמה ואין החכמה ברשותו וזהו שכתוב (קהלת א, יח) ברוב חכמה רוב כעס, וכתוב אל תחכם הרבה כו'⁵ וכתוב כיונדב חכם להרע⁶, ולזאת המבוקש לב שומע הוא החכמה השלימה:

שפת אמת ליקוטים קהלת ד"ה במדרש קהלת חזית

הַבֵּל הַבְּלִים אָמַר קִהְלֵת

הַבֵּל הַבְּלִים כו' (קהלת א, ב) קורא תגר על שבעת ימי בראשית, אם כן גם שבת בכלל, ואיך קורא הבל על שבת, ובמדרש⁷ שבת מאי איכא למימר מחלליה מות יומת כו'⁸, בשוגג מביא קרבן כו', שיר ליום השבת כו' עיין שם. פירוש כי שבת הוא אור שבעת הימים, וצריך להיות ימי השבוע נמשכים אחר השבת, אבל מי שאינו שומר נקודת השבת אשר סגור בימות החול, הוא מושך נקודת השבת אחר החול, ונקרא מחלליה כו'. ובנקודה זו הגנוזה גם בימי המעשה אשר

של שלמה אמר הבל הבלים (קהלת א, ב) ונמצא כי ידיעה זו היא תכלית החכמה, וזהו שביקש ונתת לעבדך לב שומע (מלכים א-ג, ט), והיינו שיוכל להיות בטל ומבוטל כל הרצונות ומחשבות והרגשות עבור לשמוע רצון ה' לקיימו וזה הוראה שלא ביקש החכמה מצד שיש בו הכל רק מצד שרצה החכמה דהיינו לב שומע, ופירוש הענין, כתבתי במקום אחר כי כל מה שיש לאדם וברשותו להטותו כמו שרוצה נקרא שלו ואם לאו אינו שלו, הרשעים הם ברשות לבם³ ונקראים חסר לב (משלי יב, יא) כי אין הלב ברשותם אם כן אין להם לב, וכמו כן מי שיוודע שאין חכמתו כלום נגד דבר ה' כמו שכתוב (שם כא, ל) אין חכמה ואין עצה לנגד כו'⁴ וכאשר נוגע לקוצו של יוד מרצון הקב"ה אז יבטל כל רצונותיו אף שנדמה בשכלו שכן טוב זה נקרא חכם והחכמה שלו וברשותו, אבל מי ששכלו גובר אצלו

3. "ויבא המן ויאמר לו המלך וגו' ויאמר המן בלבו, הרשעים ברשות לבם (בראשית כז) ויאמר עשו בלבו, (תהלים יד) אמר נבל בלבו, (מלכים א, יב) ויאמר ירבעם בלבו, ויאמר המן בלבו, אבל הצדיקים לבם ברשותם ה"ד (שמואל א, א) וחנה היא מדברת על לבה, (דניאל א) וישם דניאל על לבו, (שמואל א, כז) ויאמר דוד אל לבו ודומין לבוראן (בראשית ח) ויאמר ה' אל לבו" (אסתר רבה ג, ג). 4. "אין חכמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'" (משלי כא, ל). 5. עפ"י קהלת ז, טז: "אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר למה תשומם". 6. אבות דר"נ ט, ד. 7. "ר' יהודה בר' סימון אמר, שבעה הבלים שאמר קהלת כנגד שבעה ימי בראשית... בשבת מאי אית לך למימר (שמות לא) מחלליה מות יומת, הדא אמר במזיד אבל בשוגג יביא קרבן ויתכפר לו, אמר ר' ברכיה כיון שראה אדם שבחו של שבת שהמביא קרבן ומתכפר לו, התחיל משורר עליה הקב"ה שבח ומזמור, הוא הא דכתיב (תהילים צב) מזמור שיר ליום השבת..." (קה"ר א, ג) 8. "ושמרתם את השבת כי קדש הוא לכם מחלליה מות יומת כי כל העשה בה מלאכה ונכרתה הנפש ההיא מקרב עמיה" (שמות לא, יד)

שפת אמת ∞

הצדיק שומר הברית¹³, שורש החיות ודחיות הפסולת והמותרות¹⁴. וזה ענין (שמות לד, כב) חג האסיף תקופת השנה, שהיא בחינת יוסף שנאמר¹⁵ מאלמים אלומים קמה אלומתי כו', שהיא קיבוץ ניצוצות קדושות שיש בכל דבר שנראה (הפקר) [נ"א הפוך] ומתנגד לקדושה כנ"ל, ונקרא שדה¹⁶, וזה באספך את מעשיך¹⁷, בחינת עשיה גשמי מן השדה כנ"ל, לבחינת בית ואוהל. וזהו תקופת השנה לשון הקפה כדפרש רש"י ז"ל¹⁸, והוא הנקודה שיש בעולם המחיה כל, והוא כלל ופרט, והשנה הוא הפרט, וחג הסוכות הכלל, שכתוב עליהם (ויקרא כג, מא) שבעת ימים בשנה, מה שלא נאמר בשום חג, שאלו שבעה ימים הם ההארות¹⁹ אשר עליהם סובב כל השנה כנ"ל:

ליקוטים שבת חול המועד סוכות - קהלת ד"ה הבל

עיינ גם סוכות תרל"ז ד"ה בפסוק הבל
- הובא לעיל בפתיחה

תלוי בעבודת האדם, שעל זה נאמר (שמות כט) ששת ימים תעבוד, למצוא הנקודה בימות החול גם כן כמו שכתוב⁹ יהיה סגור כו', על זה קורא קהלת תגר, על מי שאינו שומר נקודה זו. וזה עצמו בבחינת שבת, שנקראת קהלת בחינת יוסף הצדיק¹⁰, ונקראת כנסת ישראל¹¹ שהוא להיות כנסית וקיבוץ כל כח האדם להיות הכל בטל אל נקודה הצפונה שהיא בחינת השבת, ואז קונה שביתה במקום מנוחתו, שעל זה נאמר (שם טז, כט) אל יצא איש ממקומו ביום השביעי כנ"ל, ואז יודע שהכל הבל זולת הנקודה שנקראת שבת שהיא שורש הכל. והוא מה שכתוב (קהלת יב, יג) סוף דבר הכל נשמע כו', מה שיש רמיזא דחכמתא¹² בכל דבר, להיות נשמע ממנו (שם) את אלהים ירא, זה נקודת השבת הגנוז בכל דבר, ושבת נקרא על שם שני אלו, לשון שביתה שהיא שורש הכל כנ"ל, ולשון השבתה על שם הבל הבלים כו' כנ"ל. והוא בחינת יוסף

9. "... שער החצר הפנימית הפנה קדים יהיה סגור ששת ימי המעשה וביום השבת יפתח..." (יחזקאל מו, א).
10. עיין זוהר חלק ב, תוספת רעו ע"א, ששבת בחינת יוסף שנקרא "כל". 11. זוהר ח"ב, בשלח סג ע"ב. 12. ביטוי המופיע בזוהר, ראה למשל זוהר ח"א, ויחי ריט ע"ב. 13. זוהר ח"ג, ויקרא יא ע"א. 14. דבריו של רבינו יובנו ע"פ מ"ש בליקוטים לפורים, ד"ה 'טעם התענית': "כי הצדיק לאשר קיום העולם על ידו, אם כן על כרחך ממשיך החיים לכל הדברים, וצריך שמירה, ולזאת לצדיק שתי בחינות סוד מרע ועשה טוב, מושך זרע וחיים, ושופך פסולת לחוץ". עיין שם שציין שמקור דבריו בדברי האר"י (שער מאמרי רשב"י, הקדמת זוהר ג ע"א ד"ה 'עאלת את ט"ה"). 15. "והנה אנחנו מאלמים אלמים בתוך השדה והנה קמה אלמתי וגם נצבה" (בראשית לו, ז). 16. שדה- הוא בחינת רה"ר, שהוא מקום הקליפות והטומאה, והבית והאוהל- הוא בחינת רשות היחיד, בחינת הקדושה, כמבואר בתיקוני זוהר כד, סט ע"א. 17. "... וחג האספך בצאת השנה באספך את מעשיך מן השדה" (שמות כג, טז). 18. "תקופת- לשון מסיבה והקפה" (רש"י שמות לד, כב). 19. "כתיב (ויקרא כג, מב) בסכת תשבו שבעת ימים, דא הוא רזא דמהימנותא, והאי קרא על עלמא עלאה אתמר, והכי תנינן, כד אתברי עלמא אתמר האי קרא... וכדין אמר בסכת תשבו שבעת ימים,

שפת אמת

למה הרעותה (שמות ה, כב). בודאי הם דברי אמת. כי הוא צריך להיות תימה אצל האדם במציאות הרע בעולם. אבל אחר כך צריך לבטל עצמו להאמין בהבורא יתברך כי כן צריך להיות לבוא אל השלימות על ידי בירור הטוב מהרע בעולם. ובאמת האבות הקדושים הם הכינו הדרך. ואחריהם היה מציאות משה רבינו ע"ה בעולם שנקרא (דברים לג, א) איש אלהים. וכמו כן שלמה הכין דוד המלך ע"ה לפניו דרך ישר כידוע. וזהו שכתוב²⁴ חבל על דאבדין כו'. אם היות כי מדרגת משה רבינו ע"ה למעלה מהם כמו שכתוב (שמות ו, ג) ושמי ה' לא נודעתי. אבל עם כל זה הם האבות. וכל תיקון השלימות אחר כך הוא בכח התחלות עבודת אבות העולם. וכמו כן נוהג תמיד שיש בחינת ימי המעשה והעבודה. וזה הכנה לשבת. אם היות כי גדלה מעלת השבת מאוד. עם כל זה הכל תלוי בעבודת האדם בימי המעשה. וכמו כן הגלות הכנה להגאולה. ועולם הזה הכנה לעולם הבא. וכן נמשך הנהגות כל הבריאה. יכין וצדיק ילבש (איוב כו, יז). לכן נחשב לחטא למשה רבינו ע"ה שהיה לו להאמין. כי הגלות ומציאות הרעות האלה

על פירוש רש"י ז"ל קהלת. קהלת קורא תגר על כל יצירת שבעת ימי בראשית שהם הבל הבלים, ואמר²⁰, פירוש תגר הוא סוחר²¹ אשר ממרחק יביא לחמו וקהלת היה תגר סוחר אשר היה מקרב דברים רחוקים מאוד שנראה להבל הבלים גם כן היה מקרבם להשורש והבן מאוד. שיח שרפי קודש - עבודת ה', אות כו (מהשפת אמת)

במדרש²² כי מה האדם כו' אשר כבר עשוהו (קהלת ב, יב). המקרא נאמר על שלמה ע"ה ועל משה רבינו ע"ה כו'. הענין הוא כי אלה השלמים לא יכלו לסבול הבלים עולם הזה כמו שכתב רש"י²³ על פסוק (קהלת א, ב) הבל הבלים. שלמה קורא תגר על כל הנברא במעשה בראשית כו'. כי בוודאי אחר השלימות הוא פלא ותמיה נשגבה איך השקר מתגבר בעולם ואיך טח עיני אנשים מלהכיר שכל זה הבל הבלים. אכן גם זה מנפלאות תמים דעים אשר לא יוכל אדם לבוא אל השלימות רק על ידי תהלוכותיו בכל אלה ההבלים. וכשיוצא נקי מהם זוכה אל השלימות. כי כן יסוד המלך ברוך הוא. ואמירת משה רבינו ע"ה

מאן שבעת ימים, מעלמא עלאה לתתה, דכלהו קיימי בקיומא, לאנארהא להאי סכת, ומאן איהי, דא (עמוס ט, יא) סכת דוד הנופלת, סכת שלום. ובעי עמא קדישא למיתב תחות צלהא ברזא דמהימנותא, ומאן דיתייב בצלא דא, יתיב באינן יומין עלאין... " (זוהר ח"ב, תצווה קפו ע"ב) 20. פירוש: רבינו השפת אמת. 21. עיין למשל בבא מציעא נא ע"א. 22. שמו"ר ו, א. 23. "קהלת קורא תגר ואומר על כל יצירת שבעת ימי בראשית שהכל הבל של הבלים הוא" (רש"י קהלת א, ב ד"ה 'הבל הבלים'). 24. סנהדרין קיא ע"א; שמו"ר ו, ד.

(ג) מַה-יִתְרוֹן לְאָדָם בְּכָל-עֲמָלוֹ שִׁיעֲמַל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ:

∞ שפת אמת ∞

הבא³⁰ הוא בחינת אור תורה כמו שאמרו חז"ל³¹ אין דומה מאור פניו של אדם בשבת לימות החול ואפילו עם הארץ אימת שבת עליך³². והוא מעין מה שאמרו (דברים כח, י) וראו כו' עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך³³. וזה יתקיים לעתיד לבוא מה שזכה משה רבינו ע"ה בעולם הזה כמו שכתוב (שמות לד, ל) וייראו מגשת אליו. וכל זה מתת אלקים הוא. וזה לדעת כי אני ה' מקדישכם (שם לא, ג). והוא ענין סייעתא דשמיא כמו שכתבו חז"ל³⁴ הבא לטהר מסייעין אותו ובני ישראל הם הבאים לטהר וזוכין לסייעתא דשמיא. והוא באמת התכלית. כי מה יתרון לאדם בכל עמלו תחת השמש (קהלת א, ג). ואמרו חז"ל³⁵ למעלה מן השמש יש לו. בעמלו אינו עמל אבל עמל הוא בעמלה של תורה. והכל אחד כי עיקר לזכות למתת אלקים מלמעלה. והוא בחינת השבת...

תשא תרנ"ד ד"ה בפסוק

בענין קרבן העומר דכתיב (ויקרא כג, יא) והניף את העומר לרצונכם. על פי המדרש אמור³⁶ מה יתרון לאדם בכל

במצרים היה הכל לטובה. הכנה לתיקון השלימות הגמור:

וארא תרלט ד"ה במדרש

מַה יִתְרוֹן לְאָדָם בְּכָל עֲמָלוֹ שִׁיעֲמַל תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ

...נסמך פרשת השבת אל ויתן אל משה כו' (שמות לא, יח). לוחות הראשונות. לרמוז שבשבת מתגלה מעין לוחות הראשונות. ובשניהם יש בחינת מתנה כמו שאמרו חז"ל²⁵ מתנה טובה יש לי כו'. וכן כתיב²⁶ ישמח משה במתנת חלקו. כמו שכתוב ויתן אל משה. ואיתא במדרש²⁷ כי אחר כל היגיעה מ' יום לא היה יכול לקבל התורה עד שניתנה לו במתנה. וכמו שכתבתי במקום אחר²⁸ בשם מו"ז ז"ל פירוש יגעתי ומצאתי תאמיץ²⁹ שעל ידי היגיעה זוכין למציאה ומתנה. שאינו בשכל אנושי. רק שהקדוש ברוך הוא נותן התורה במתנה כפי יגיעת האדם. וכן הוא בחינת שבת מתנה טובה... שבת שהוא מעין עולם

25. שבת י ע"ב; ביצה טז ע"א. 26. תפילת שחרית לשבת, ברכת 'קדושת היום'. 27. תנחומא כי תשא, טז. 28. יתרו תרל"ד, ד"ה 'במדרש'; שנת תרמ"ג ד"ה 'ומו"ז ז"ל'. 29. מגילה ו ע"ב. 30. ברכות נז ע"ב. 31. בר"ר יא, ב. 32. ירושלמי דמאי פ"ד ה"א. 33. עיין שמור"ר טו, ו; דב"ר א, כה. 34. שבת קד ע"ב; יומא לח ע"ב; ע"ז נה ע"א; מנחות כט ע"ב. 35. קה"ר א ג, א. 36. "אמר רבי ינאי: בנהוג שבעולם אדם לוקח ליטרא אחת של בשר מן השוק, כמה יגיעות הוא יגע, כמה צער הוא מצטער עד שבישלה.

שפת אמת

ומבררין שמאתו הכל וכל הטבע אין לה רק מה שמשפיע הקב"ה מלמעלה מהטבע. ועל ידי שמבטלין הכל אליו יתברך ממילא הברכה שנמשך מגיע להם בראשונה. וזה שאמרו³⁹ כדי שיתברכו לכם שעל ידי זה נוטלין הם הראשית וכמו שכתוב במדרש⁴⁰ ואל מצנים יקחחו (איוב ה, ה) לא בזיין כו' רק על ידי ביטול כל הכחות אליו יתברך ממילא חוזר הכל להם:

פסח תרמ"ד ד"ה בענין

... ובגמרא⁴¹ בפסח על התבואה לכן הביאו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תבואות שבשדות. הענין כנ"ל. שבפסח מתעורר ראשיתן של ישראל ויכולין אז להניף את העומר ולמשוך ברכה מעולם העליון לעולם הזה. וע"ש במדרש⁴² מה יתרון לאדם כו' תחת השמש (קהלת א, ג). אבל מלמעלה מן השמש⁴³ יכולין למשוך התחדשות ואין זה

עמלו כו' תחת השמש כו' (קהלת א, ג). כי כל כחן של ישראל מה שיכולין להרים כל הטבע ולהמשיך התחדשות מלמעלה. כי אין חדש תחת השמש (שם, ט). וזה ענין תנופה והרמה. וחז"ל קראוהו יום הנף³⁷ שהיה לבני ישראל כח להרים היום ההוא דכתיב (ויקרא כג, יא) לרצונכם. אם כן אין שיעור להרמה זו כפי הרצון שהיה בבני ישראל. וביום הזה נמצא עיקר הרצון בנפשות בני ישראל ממחרת השבת. דכתיב (שה"ש א, ד) משכני אחרין נרוצה שכמו שהוציאנו השם יתברך מארץ מצרים שלא בהדרגה. כן נמשכו בני ישראל כמו שכתוב (ירמיה ב, ב) זכרתי לך כו' לכתך אחרי. שהשליכו בני ישראל הכל והלכו אחר הבורא יתברך ונשאר להם זה הכח. ואמרו חז"ל³⁸ הביאו לפני עומר בפסח שיתברך לכם תבואות שבשדות. אין הפירוש שיהיה הכוונה כדי לקבל ברכה בלבד. אבל הפירוש הוא שבני ישראל מביאין הטבע להשם יתברך

הבריות ישנין על מיטותיהן, והקדוש ברוך הוא משיב רוחות ומעלה עננים ומגדל צמחים ומדשן את הפירות, ואין נותנין לו אלא שכר העומר ... אמר ר' לוי: הרי שחרשת וזרעת ועדרת וכסחת וקצרת ועמרת ודשת ועשית תבואה בגרנין. אם אין הקדוש ברוך הוא מוציא לך מעט רוח שתזרה - מהיכן אתה חי? הוי אין אתם נותנין לי אלא שכר הרוח, הוי: 'מה יתרון לו שיעמל לרוח' (ויק"ר כח, ע"ב).
37. ר"ה ל ע"א; סוכה מא ע"א; מנחות סח ע"א. 38. "בארבעה פרקים העולם נידון: בפסח על התבואה" (ר"ה פ"א מ"ב). ובגמרא נאמר: "מפני מה אמרה תורה הביאו עומר בפסח? מפני שהפסח זמן תבואה הוא. אמר הקדוש ברוך הוא: הביאו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות" (ר"ה טו ע"א).
39. שם. 40. "לא בזין ולא במגן, אלא בתפילה ובתחנונים" (ויק"ר כח, ד, ע"ש). 41. עיין הערה 38.
42. "אמר רבי ינאי: בנוהג שבעולם אדם לוקח ליטרא אחת של בשר מן השוק, כמה יגיעות הוא יגע, כמה צער הוא מצטער עד שבישלה. והבריות ישנין על מיטותיהן, והקדוש ברוך הוא משיב רוחות ומעלה עננים ומגדל צמחים ומדשן את הפירות, ואין נותנין לו אלא שכר העומר" (ויק"ר כח, א). 43. "אמר ר'

שפת אמת ∞

טז) הקיש גאולה לפרנסה ופרנסה לגאולה
מה פרנסה בכל יום אף גאולה בכל יום ומה
גאולה פלאים אף פרנסה...

פסח תרמ"ז ד"ה והניף

במדרש⁴⁸ והבאתם את עומר (ויקרא כג,
י). מה יתרון לאדם בכל

עמלו (קהלת א, ג) ביקשו לגנוז ספר
קהלת יכול כו' בעמלה של תורה
תלמוד לומר בעמלו כו'. ואין מוכן

הסלקא דעתך דהלא עיקר דברי קהלת הם
לההביל כל מעשי עולם הזה רק לעסוק
בתורה ומצות. אכן נראה דבאמת כל מה
שברא הקב"ה לכבודו ברא⁴⁹ וה' בחכמה
יסד ארץ (משלי ג, יט). לכן יש יתרון בכל
מעשה בראשית. לאפוקי מדעת המינים
שאומרים (יחזקאל ח, יב; שם ט, ט) עזב ה' את
הארץ. אכן אין יכולים למצוא החכמה
הגנוזה במעשה בראשית רק בכח התורה
כדכתיב (בראשית א, א) בראשית ברא בשביל
התורה שנקראת ראשית⁵⁰ ובעמלה של

נמסר רק לבני ישראל כדכתיב (שמות יב, ב)
החודש הזה לכם. ואיתא⁴⁴ ואדם אין לעבוד
את האדמה⁴⁵ שעד שלא נברא אדם וידע
שיש צורך לגשמים כו' והתפלל. לא המטיר
ה' ע"ש בפרשת בראשית. וכמו כן עתה
שנגמר הבריאה ביציאת מצרים שנעשין
בני ישראל בריה חדשה אדם אתם כנ"ל.
וזה מותר האדם מן הבהמה (קהלת ג, ט):

פסח תרמ"ה ד"ה ואיתא

והניף את העומר (ויקרא כג, יא) ובמדרש
אמור⁴⁶ מה יתרון כו' שיעמול
תחת השמש (קהלת א, ג). כי הנה בני ישראל
שנגאלו ממצרים ועשה לנו השם יתברך
נסים ונפלאות היה המכוון להיות מעלין
כל הבריאה. להעלות הטבע ולברר אמונת
השם יתברך כי הוא המנהיג את העולם
והטבע. ובחג הפסח שהוא זמן חירותנו
נעשה החירות גם בזמן ובטבע ויכולין עתה
להעלות הבריאה והטבע. ובמדרש ויחי⁴⁷
הרועה אותי המלאך הגואל (בראשית מח, טו-

יודן: תחת השמש אין לו, למעלה מן השמש יש לו" (שם). 44. חולין ס ע"ב. 45. "וכל שיח השדה טרם
יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם יצמח, כי לא המטיר ה' אלקים על הארץ ואדם אין לעבד את האדמה"
(בראשית ב, ה). 46. ויק"ר כח, א. עיין הערה 42. 47. "המלאך הגואל אותי ר' אליעזר אמר: הקיש גאולה
לפרנסה ופרנסה לגאולה מה גאולה פלאים אף פרנסה פלאים, מה פרנסה בכל יום אף גאולה בכל יום"
(ילקוט"ש ח"א, קנו; בר"ר צו, ג). 48. "דבר אל בני ישראל והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן' הדא
הוא דכתיב 'מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש'... אמר ר' שמואל בר נחמני בקשו לגנוז
ספר קהלת שמצאו בו דברים שהם נוטים לצד מינות אמרו כך היה שלמה צריך לומר 'מה יתרון לאדם'
יכול אף בעמלה של תורה במשמע חזרו ואמרו אילו אמר 'בכל עמל' ושתק היינו אומרים אף בעמלה
של תורה במשמע הוא הא אינו אומר אלא 'בכל עמלו' בעמלו הוא שאינו מועיל אבל בעמלו של תורה
מועיל" (ויק"ר כח, א). 49. עיין אבות פ"ו מי"א. 50. בר"ר א, א.

שפת אמת

יא, ט) שיהיה הכל תורה ממש והכל על ידי בני ישראל לכן נקראו⁵³ עושי דברו וכדאיתא⁵⁴ שצדיקים מקיימים העולם שנברא בעשרה מאמרות כמו שכתבתי במקום אחר⁵⁵ מזה:

אמור תרנ"ו ד"ה במדרש

... דאיתא במדרש⁵⁶ על פסוק מה יתרון כו' בכל עמלו שיעמול תחת השמש, יכול בעמלה של תורה כו', בעמלו אינו עמל, אבל עמל הוא בעמלה של תורה וכו'. וקשה, בלא זה יש לומר, תחת השמש אינו עמל, אבל (בעמלה) בתורה שלמעלה מהשמש עמל, גם הדקדוק בין הוא"ו להה"א עמלה לעמלו אין מובן, ולכאורה אדרבא, ונראה בעזר ה' יתברך כי גם למטה תחת השמש, אם היחוד והדביקות בהתורה טוב, והוא עיקר עמל שניתן לברר, ובמקום הצריך בירור והוא עץ הדעת טוב ורע, ולמעלה מהשמש אין צריך לבירור, ולא שייך חילוק בעמלו לעמלה, אך למטה מהשמש, שהוא עץ חיים מקום הברור כשמש, ולמטה מזה הוא צריך בירור, ואז דוקא עמלה ולא עמלו, כי מאין בא תחת השמש אות וא"ו, והנה זה אמת ברור. והנה

תורה יכולין להעלות זה הראשית שנמצא בתוך הטבע. וזה נקרא עמלה של תורה לעמול למצוא דברי תורה בכל מקום. שצריך איש ישראל להאמין שהכל תורה וכח העשרה מאמרות שהם בתוך הטבע גנוזים וכדכתיב (תהלים יב, ז) אמרות ה' כו' שהורות כסף צרוף. פירוש כמו שהכסף נמצא תוך העפר וצריכין לצרפו ולזקקו עד שנעשה כסף טהור. כן נמצא בכל הבריאה גנוזים דברי תורה. ועל זה כתיב (משלי ב, ד) וכמטמונים תחפשנה. ובאמת זה בחינת גאולה וחירות להוציא יקר מזולל⁵¹. והנה בני ישראל הם כלים לזה. וכשיצאו ממצרים נעשה בירור זה על ידם בכלל העולם עד שנתבררו עשרה מאמרות ונעשה מהם עשרת הדיברות⁵². ולא זה בלבד רק בכל שנה ושנה ממחרת הפסח נתעלה חלק ראשית בכח גאולת מצרים. לכן והבאתם כו' עומר ראשית כו' (ויקרא כג, י). וזה הראשית נתברר במ"ט ימים עד שנעשה מזה תורה ממש. כמו שהיה אז ביציאת מצרים בכלל. שעל זה נאמר (שמות כ, ב) אנכי כו' אשר הוצאתיך ודו"ק. כן בכל שנה יש ענין פרטי עד לעתיד מלאה הארץ דעה (ישעיה

51. עיין ירמיה טו, יט. 52. עיין זוהר ח"ג, יא ע"ב-יב ע"א; פסיקתא רבתי כא, ד"ה 'נאמרו עשרת'.

53. ויק"ר א, א; זוהר ח"א, צ ע"א - סתרי תורה. 54. אבות פ"ה מ"א. 55. יתרו תרנ"ג ד"ה 'מצות זכירת'.

56. "מה יתרון לאדם בכל עמלו, יכול אף בעמלה של תורה, חזרו ואמרו, לא אמר בכל עמל, אלא בעמלו, בעמלו אינו עמל, אבל עמל הוא בעמלה של תורה" (קהלת רבה א, ד).

∞ שפת אמת ∞

התורה כמו שאמר דוד המלך ע"ה⁵⁷ אם אתן שנת כו' עד אמצא מקום:

בחקוטי תרנ"ז ד"ה ובמדרש

בפסוק (דברים ל, ט) והותירך ה' אלקיך בכל מעשה ידך כו' לטובה. כי לעתיד

יהיה מתוקן התעורבות טוב ויהיה מתברר רק הטוב. וזה כאשר שש על אבותיך (שם) שנאמר בהם בכל (בראשית כד, א) מכל (שם כז, לג) כל (שם לג, יא) שלא שלט בהם יצר הרע כדאיתא בגמרא⁶⁰ והטעימן מעיני עולם הבא.

והותירך **דבתיב** (קהלת א, א) מה יתרון לאדם כו' תחת השמש אין לו לפי שהטבע מסתיר ומתערב פסולת במעשה האדם. אבל אחר התיקון יהיה יתרון לאדם בכל המעשים שהרי הקב"ה ברא את האדם להיות שליט בכל העולם. וכשהוא ישר כראוי משתתף הקב"ה במעשה ידיו כמו שכתוב (תהלים צ, יז) ויהי נועם ה' כו' ומעשי ידינו כוננהו. לשוש עליך לטוב כו' כאשר שש על אבותיך (דברים ל, ט). שכל מעשיהם היו תקונים גדולים בכל העולמות. ודו"ק כי קצרת:

נצבים תרס"א ד"ה בפסוק והותירך

עיין עוד לקמן א ט, וכן לקמן בריש פרק ג.

אות הה"א על שם המלכות⁵⁷, שהדלת מקיפה שאין לה כלום מגרמה והכלי דלת, ויש בה נקודה הקרושה כידוע⁵⁸...

ליקוטים לפורים ד"ה טעם התענית - עיין שם

ובמדרש⁵⁹ חשבתי דרכי כו' (תהלים קיט, נט) בכל יום הייתי מחשב כו' רגלי

מביאות אותי כו'. דאמרו חז"ל⁶⁰ בחקוטי תלכו (ויקרא כו, ג) שתהיו עמלים בתורה פירוש עמלים למצוא בכל דבר אור התורה כדאיתא⁶¹ בשביל התורה שנקראת ראשית

אם כן ה' בחכמה יסד ארץ (משלי ג, יט) שיש בכל דבר חלק בתורה ועל זה אמרו⁶² אל תהי מפליג לכל דבר להפרישו משורש התורה שאין לך דבר שאין לו מקום פירוש בתורה ואמרו ז"ל⁶³ מה יתרון לאדם בכל עמלו כו' (קהלת א, ג) יכול אפילו בתורה תלמוד לומר בעמלו אינו עמל אבל עמל בעמלה של תורה. עוד דרשו⁶⁴ תחת השמש (שם) אין לו למעלה יש לו. אם כן משמע דעמלה של תורה שייך גם כן תחת השמש להיות עמל למצוא רשימות וחקיקות של התורה שחקק הקב"ה בכל מעשה בראשית.

זהו בחקוטי תלכו. כמו שכתוב חשבתי דרכי שעמל בהם עד שהשיבם אל שורש

57. "ה"א בתראה מלכות שמים אתקריאת" (זוהר ח"ג, צו כט ע"א) 58. [הכוונה לציור אות ה (מלכות) באותיות ד"י, ד' עם י', עיין עץ חיים שער ד פרק ה]. 59. ויק"ר לה, א. 60. ספרא בחקוטי א, הקדמה. 61. בר"ר א, א. 62. אבות פ"ד מ"ג. 63. ויק"ר כח, א; קה"ר א ג, א. 64. שבת ל ע"ב. 65. "אם אתן שנת לעיני לעפעפי תנומה, עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב" (תהלים קלב, ד-ה). 66. ב"ב טז ע"ב יז ע"א.

(ד) דֹּר הַלֵּךְ וְדוֹר בָּא וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עֹמֶדֶת:

שפת אמת

(שם) זה בחינת חותם של תכלת. והיא מדריגה גבוהה. אבל החותם של טיט היא קבוע בבני ישראל לדורות שזה בחינת לבן שלא להשתנות על ידי שום סיבה אם כן אפילו בגלות יכולין לאחוז בזה. ולכן קשה עונשו של לבן דאין על זה שום תירוץ כי זה הכח בעצם בני ישראל.. שלח תרנ"ח ד"ה במדרש - עיי"ש

א"ו מו"ר זצלה"ה פירש (תהילים קמה, ד) דור לדור ישבח מעשיך, שכל דור נותן שבח ויתרון במעשה בראשית, עיין שם⁶⁹. כי וודאי ה' יתברך ברא עולמו, ונתן כח במעשה בראשית להיות נגדל הכח במעשה התחתונים, כמו שכתוב (תהילים סח, לה) תנו עוז לאלקים⁷⁰. והאמת כי אם אין מקלקלין הכח על ידי קבלתם, ממילא נקרא שיש לו יתרון, כי יתרון אור מן החושך⁷¹ כו', ועל כל פנים להיות הכח כמקודם, שלא לעשות בכח הזה נגד רצונו יתברך, רק לזכור תמיד כי לו הכח והממשלה, וישבח כפשוטו, ממילא יש שבח גם כן כנ"ל. וענין הנ"ל כמו שאמר⁷² נתאוה

דֹּר הַלֵּךְ וְדוֹר בָּא וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עֹמֶדֶת

דור הולך ודור בא והארץ לעולם עומדת דרשו חז"ל⁶⁷ על בני ישראל תהיו אתם ארץ חפץ (מלאכי ג, יב) כטבע העפר שמקבל ומכלה הכל ואינה משתנית. ולכן כתיב (במדבר טו, לח) ועשו להם ציצית דרשו חז"ל⁶⁸ משלהם כי זה כח בני ישראל בעצמם כנ"ל מעין חתום. אך תכלת היא בחינה אחרת שיש בנפשות בני ישראל שהם מוכנים לקבל ציור עליון ועל זה מבקשין (שה"ש ח, ו) שימני כחותם. והוא חותם של זהב והיא מתנה מלמעלה כמו שכתוב (במדבר טו, לח) ונתנו כו' פתיל תכלת והיה לכם לציצית שהיא מתנה מלמעלה. והיא בחינת (שה"ש ב, ג) כתפוח בעצי היער כו' שמשתנה בגוונים. ואלה הגוונים קיבלו בני ישראל בעלותם ג' פעמים בשנה לראות פני ה'. ולכן בעונותנו הרבים חסר לנו בחינת תכלת ולכן כתיב ב' פעמים אני ה' אלקיכם (במדבר טו, מא). אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים (שם) וזכו לחותם של לבן להיות לכם לאלקים אני ה' אלקיכם

67. קה"ר א, א. 68. סוכה ט ע"א. 69. עיין שיח שרפי קודש, תפילה אות מט. 70. ראה בזוהר ח"ב, בא לב ע"ב: "...דהא כד ישראל עבדין עובדין דלא כשרן, כביכול מתישין חילא דקודשא בריך הוא, וכד עבדין עובדין דכשרן, יבהין תוקפא וחילא לקודש אברין הוא, ועל דא כתיב (תהילים סח) תנו עז לאלהי"ם, במה בעובדין דכשרן..." 71. ע"פ קהלת ב, יג. 72. תנחומא נשא, טז.

(ה) וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ וְאֵל-מְקוֹמוֹ שׂוֹאֵף זֹרַח הוּא שָׁם:

∞ שפת אמת ∞

שם בגמרא אין צדיק נפטר מן העולם עד שנברא צדיק כמותו, לכאורה קשה לפי זה איך נמצא דור רשעים אחר דור של צדיקים, ויש לומר דהכוונה בכאן הוא רק על צדיק הדור שנקרא שמש כעין עלי ושמואל דמייתי הגמרא הכא:

חידושי השפת אמת על הש"ס - בגמרא שם

... וזהו שאומרים⁷³ בדברו מעריב ערבים בחכמה פותח שערים. שכל

המכוון בהעדר היום כדי שיפסוק ענין הארת יום זה. ויוכל להתחדש הארת יום שני כנ"ל. כי אם לא היה לטובה איך היה שייך לברך על זה. ומי שמקבל הארת הימים כראוי בודאי נתוסף בו ידיעה ודביקות בכל יום מעין ברכתו עד כי יעלה מיום ליום ומשנה לשנה. וגם כל העולם בכלל הוא כך. שכל הזמן הוא ענין אחד ועל זה אמר זורח השמש בו' (קהלת א, ה) שבכל לילה מסתלקת הארת היום לשרשו ומאיר הארה הראויה אחר יום הקודם. וכן משנה לשנה עד שנשתלם ימי הבריאה כרצונו יתברך...

חיי שרה תרלב ד"ה במדרש

ה' יתברך להיות לו דירה בתחתונים, פירוש דורות גם כן זה, שלכל דור יש דירה ולבוש אחר לנקודה הפנימיות, כי הפנימיות אחד הוא, רק הבריאה היתה לתקן המלבוש והדירה, ובכל דור יש לבוש אחר כנ"ל, וזהו שכתוב (קהלת א, ה) דור הולך ודור בא והארץ לעולם עומדת, והבן.

ליקוטים האזינו ד"ה אא"ז (הובא גם בתהלים קמה ד)

עייין עוד להלן פרק ז כג - פרה תרנ"ד ד"ה בענין (בעניין מעלת יסוד העפר).

עייין גם פרק ג כ - "הכל היה מן העפר והכל שב אל העפר".

עייין גם נח תרנ"ב סוף ד"ה בענין.

וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשֶּׁמֶשׁ

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן אין צדיק נפטר מן העולם עד שנברא צדיק כמותו שנאמר זורח השמש ובא השמש עד שלא כבתה שמשו של עלי זרחה שמשו של שמואל הרמתי.

יומא לח ע"ב

73. תפילת מעריב, ברכת 'מעריב'.

(ו) הוֹלֵךְ אֶל-דְּרוֹם וְסוֹבֵב אֶל-צָפוֹן סוֹבֵב | סִבֵּב הוֹלֵךְ הָרוּחַ וְעַל-סִבְיַבְתּוֹ
 שָׁב הָרוּחַ: (ז) כָּל-הַנְּחָלִים הַלְלִים אֶל-הַיָּם וְהַיָּם אֵינָנו מְלֵא אֶל-מְקוֹם
 שֶׁהַנְּחָלִים הַלְלִים שָׁם הֵם שָׁבִים לָלֶכֶת:

שפת אמת

לו סוף ומשם מתפשט מעיינים ונחלים כענין שנאמר (קהלת א, י) כל הנחלים הולכים אל הים כו' ובמדרש קהלת⁷⁶ כמה פירושים כל הגרים מתכנסין לבני ישראל⁷⁷ ע"ש. וכתוב (תהלים קד, י) המשלח מעיינים בנחלים. כי מעיין הוא דבוק במקור ונחלים הם רחוקים מן המקור וסיוס הפסוק (שם) בין הרים יהלכון יש לרמוז כי בכח האבות נתקרבו כל הגרים ונתקן הכל מה שיוכל לקרב אל הקדושה. וכמו כן יש פרשיות בתורה שבהם יכולין לדבוק אלה הנחלים בשורש המעיין אבל עיקר התורה מיוחדת לבני ישראל שהם המעיין והים. וזהו שכתוב (תהלים קלו, כא) ונתן ארצם לנחלה מה שהיה עתיד להיות נחלה לישראל עמו. וכל הנחלים כשבאים אל הים מתוקין ומטוהרים מכל לכלוך. ומעיין זה יש בעולם שנה נפש⁷⁸. ובאדם הנחלים הולכים אל הים רומז למילה שכל הגידין ממשיכין לברית מילה ומשם מקבלין החיות ורמוזו שם במדרש⁷⁹ אל הלב ע"ש. וכמו כן

הוֹלֵךְ אֶל דְּרוֹם וְסוֹבֵב אֶל צָפוֹן סוֹבֵב סִבֵּב
 הוֹלֵךְ הָרוּחַ וְעַל סִבְיַבְתּוֹ שָׁב הָרוּחַ
 הוֹלֵךְ אֶל דְּרוֹם כו', הרמז 'הולך אל דרום' זה אברהם, 'וסובב אל צפון' זה יצחק 'ועל סביבותיו שב הרוח' זה יעקב, 'ועל סביבותיו שב הרוח' זהו י"ב שבטים שהם מרכבה למלכות שמים.

ליקוטים תולדות ד"ה הולך (ביאור לזוהר תולדות קלו ע"א: פתח רבי יצחק ואמר "זרח השמש ובא השמש")

כָּל הַנְּחָלִים הַלְלִים אֶל הַיָּם... שָׁבִים

ברש"י⁷⁴ לא היה צריך להתחיל אלא מהחודש הזה (שמות יב, ב) כו' אלא משום כח מעשיו הגיד כו' נחלת גוים (תהלים קיא, ו). ויש להבין מה זה השבח לתת להם נחלת גוים. והענין הוא כי בתורה נברא העולם⁷⁵ ואין מקום פנוי מן התורה אבל עצם התורה ניתנה לבני ישראל שהיא מים שאין

74. בראשית א, א ד"ה 'בראשית'. 75. בר"ר א, א. 76. קה"ר א ז, א-ט. 77. ד"א 'כל הנחלים הולכים אל הים' כל הגרים אינן נכנסין אלא בישראל, 'והים איננו מלא' וישראל ממניין אינן חסרין לעולם שנאמר 'מי מנה עפר יעקב' (שם ו). 78. ספר יצירה פ"ג מ"ד-מ"ח. 79. ד"א 'כל הנחלים הולכים אל הים' כל חכמתו של אדם אינה אלא בלב, 'והים איננו מלא' והלב אינו מתמלא לעולם תאמר שמשעה שאדם מוציא חכמתו מלבו שוב אינה חוזרת עליו לעולם ת"ל 'שם הם שבים ללכת'. ד"א 'כל הנחלים'

שפת אמת ∞

זוכה להתקרב אל התורה. וזה תיקונו דכולא באורייתא איתכליל⁸³. וכל דבר יש לו שורש בתורה. ומכל שכן נפש הישראלי. וכל זמן שיש בו פגם וקילקול אינו יכול להתדבק בשורשו. וזהו שכתוב מה לך לספר כו'. ואיתא⁸⁴ כי צרעת בא מלשון הרע מוציא רע. פירוש דיש ללמוד תיקון הנפש מהגוף. ונודע דעיקר חיות האדם בלב וריאה והדם שנמצא בלב מתפשט בכל האברים וחוזר ללב. וזה קיום האדם דמו כנפשו כו' (שם יז, יד). והריאה להוציא אויר ולהכניס אויר. וכמו כן כנפש האדם עיקר כוחן של ישראל כפה⁸⁵. והוא להוציא מפנימיות האדם דיבורים בתורה כמאמר⁸⁶ חיים הם למוציאיהם כפה. ואיתא⁸⁷ דברים היוצאין מן הלב נכנסין אל הלב. פירוש שכל דיבור בתורה שמוציא האדם כראוי בכל לבו נכנסין הם ללבו ומוציא בהם טעם חדש והוא ממש כדמיון הילוך הדם מהלב לכל האברים וחזרתו ללב. והוא על פי הפסוק

בזמן כל הימים הולכים אל השבת שהוא המעיין והשורש שנסגר בימי המעשה. וכמו כן כל הארצות נמשכות לארץ ישראל ולבית המקדש ולכן ארץ ישראל ושבת מיוחד רק לבני ישראל שדבקים במעיין ומקור ובשבת ניתנה תורה⁸⁰ אבל התפשטות התורה הוא בכל מקום ובכל זמן וכל נפש. וכתוב (דהי" א טז, כד) ספרו בגוים את כבודו ואין כבוד אלא תורה⁸¹ וכתוב את כבודו שהוא התפשטות מעצם התורה כנ"ל:

בראשית תרנ"ה ד"ה ברש"י

במדרש⁸² זאת תהיה תורת המצורע (ויקרא יד, ב). הדא הוא דכתיב (תהלים ג, טז) ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי כו'. דמה שכתוב בכל מקום תורת המצורע (ויקרא יד, ב) תורת הזב (שם טו, לב) כו' הוא משום שכל התקונים וכל המעשים נעשה הכל בכח התורה. וכפי מה שמתקן מעשיו

כל התורה שאדם לומד אינה אלא בלב, והים איננו מלא' והלב איננו מלא לא הנפש שבעה לעולם שנא' 'וגם הנפש לא תמלא', תאמר שמשעה שאדם מוציא את תלמודו לאחר שוב אינה חוזרת עליו ת"ל 'שם הם שבים ללכת' דכתיב 'היו הדברים האלה אשר אנכי מצוין היום על לבבך' (שם ד-ה). ⁸⁰ שבת פו ע"ב. ⁸¹ אבות פ"ו מ"ג. ⁸² ד"א 'זאת תהיה תורת המצורע' ה"ד 'ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי ותשא בריתי עלי פיך'... א"ר לוי מצינו בתורה בנביאים ובכתובים שאין הקב"ה חפץ בקילוסו של אדם רשע... בכתובים מניין שנאמר 'ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חקי'... לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם 'זאת תהיה תורת המצורע' המוציא שם רע' (ויק"ד טו, ד). ⁸³ עיין זוהר ח"ב, קנו ע"ב; שם ח"ג, נג ע"ב. ⁸⁴ "אמר ריש לקיש, מאי דכתיב 'זאת תהיה תורת המצורע' זאת תהיה תורתו של מוציא שם רע" (ערכין טו ע"ב; ע"ע ויק"ד טו, ד). ⁸⁵ תנחומא בלק, ג; מכילתא בשלח מסכתא ב, ב; ע"ע בר"ר סה, כ. ⁸⁶ "אמר ליה שמואל לרב יהודה: שיננא, פתח פומיך קרי, פתח פומיך תני, כי היכי דתתקיים ביך ותוריך חיי. שנאמר 'כי חיים הם למצאיהם ולכל בשרו מרפא', אל תקרי למצאיהם אלא למוציאיהם כפה" (עירובין נד ע"א). ⁸⁷ עיין קדושת לוי ויגש, ד"ה 'ויגש אליו יהודה'; נועם אלימלך תולדות, ד"ה 'ויזרע יצחק'; קול מבשר דברים, א.

שפת אמת

אמת. ולשון הרע כולל הכל והוא נגד דוד המלך ע"ה שהוא מלכותו יתברך והנהגתו את העולם. וזהו שכתוב מדברת גדולות לשון דיבור והנהגה שכל האברים נמשכין אחר הפה והלשון כנ"ל:

מצורע תרל"ה ד"ה במדרש

... והנה כתיב (בראשית ב, י) ונהר יוצא מעדן כו' ומשם יפרד כו' לד' ראשים פירשו במדרש⁹⁰ נגד ד' מלכיות חדקל נגד יון חד וקל בגזירותיהם על ישראל כו' כי כולם יש בהם קצת חיות ממלכותו יתברך אבל הוא כפירוד. ובני ישראל בשורש האחדות הנ"ל להשקות את הגן. וכתוב (בראשית ב, טו) לעבדה ולשמרה על ידי המצות כו'⁹¹. לכן כתיב (תהלים קיא, ו) כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים שיש לכל ד' מלכיות גם כן נחלים הד' ראשים הנ"ל. אבל כל הנחלים הולכים אל הים (קהלת א, ז). וכיון שכני ישראל דבוקין בשורש. יורשין לבסוף אחר כל גאולה מד' גליות נחלה שלהם כמו שכתוב (תהלים פב, ח) כי אתה תנחל בכל הגוים: חנוכה תרל"ט ד"ה ענין - תחילת התורה מופיעה בפרק ז ח' טוב אחרית דבר מראשיתו, עיין שם.

(קהלת א, ז) כל הנחלים הולכים בו' מקום שהנחלים הולכים בו' שבים כו'. וכמו כן להיפוך מוציא רע הוא שיש גם כן יצר הרע בלב אדם בשמאלו כמו שכתוב (שם י, ב) לב כסיל לשמאלו כו'. וכשמוציא הבל שמאלי לחוץ מכניס בו רוח שטות כנ"ל. ולשון ופה האדם הם המחברין הבל ורוח לנפש האדם. וזהו שכתוב (משלי יח, כא) מות וחיים ביד לשון כדאיתא במדרש⁸⁸. ועוד שם⁸⁷ כי גדול לשון הרע מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים שנקראו גדול ולשון הרע נקראת מדברת גדולות (תהלים יב, ד) לשון כפול ע"ש. פירוש הדברים כי כל אלו הם כוחות באדם למשל גילוי עריות ושפיכות דמים שהם בכח האדם למשול על חבריו להודגו וכן להטיבו ולהשפיע לכל מי שרוצה. אבל הגדולה לה' יתברך בלבד היא. והוא בחינת אברהם ויצחק שמסרו כל החסד והדין לה' יתברך אשר לו הגדולה והגבורה. וכן עבודה זרה בכח העובד לעשותו אלהים אחרים לכן נקרא גדול שבכח האדם לתת כח אלהות למי שעובד לו. והוא בשקר והוא נגד מדתו של יעקב שהוא אמת⁸⁹. ולכן ייחד עליו הקב"ה אלקותו שהוא אלהים

88. "זאת תהיה תורת המצורע, זה שאמר שכתוב 'מות וחיים ביד לשון וגו' הכל תלוי בלשון... ראה מה קשה לשון הרע שהוא קשה משפיכות דמים ומגילוי עריות ומעבודה זרה משפיכות דמים דכתיב 'גדול עוני מנשוא' מגילוי עריות דכתיב 'איך אעשה הרעה הגדולה הזאת', מעבודה זרה דכתיב 'אנא חטא העם הזה חטאה גדולה', ובמספר לשון הרע אין כתוב בו לא גדול ולא גדולה אלא גדולות שנאמר 'יכרת ה' כל שפתי חלקות לשון מדברות גדולות', לכך נאמר 'מות וחיים ביד לשון'" (תנחומא מצורע, ב). 89. מיכה ז, כ. 90. בר"ט טז, ד. 91. "לעבדה בפקודין דעשה ולשמרה בפקודין דלא תעשה" (זוהר ח"א, כו ע"א).

(ה) כָּל-הַדְּבָרִים יִגְעִים לֹא-יֻכַּל אִישׁ לְדַבֵּר לֹא-תִשָּׁבַע עַיִן לְרֵאוֹת וְלֹא-
תִמְלֵא אֶזְנוֹן מִשְׁמָע: (ט) מֵה-שֶׁהָיָה הוּא שֶׁהָיָה וּמֵה-שֶׁנֶּעְשָׂה הוּא שֶׁיֵּעָשֶׂה
וְאֵין כָּל-חֲדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמַשׁ: (י) יֵשׁ דְּבַר שֶׁיֵּאמַר רֵאֵה-זֶה חֲדָשׁ הוּא כְּבָר

∞ שפת אמת ∞

וְאֵין כָּל חֲדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמַשׁ

דברי מו"ז ז"ל על המדרש⁹⁵ עתה יאכלם
חדש כו' חלקיהם (הושע ה, ז). כי על
ידי שנלקח מבני ישראל ההתחדשות לכך
נאמר בהם ויקם מלך חדש (שמות א, ח). כי
מאין להם זאת התחדשות. **אֵין כָּל חֲדָשׁ**
תַּחַת הַשָּׁמַשׁ (קהלת א, ט) כו'. ולהוסיף על
דבריו נראה כי כל הגלות מצרים היה
לברר זאת ההתחדשות דכתיב אחר הגאולה
(שמות יב, ב) החודש הזה לכם שזכו אחר
כך לבחינת ההתחדשות. ופירוש הדברים
כמו שאומרים⁹⁶ הקב"ה מחדש בכל יום
מעשה בראשית שהכל מושכין חיות
מהקב"ה ובשורש יש תמיד ההתחדשות
רק כפי מה שנתגלה מלכותו יתברך בכל
העולמות שקיומם רק מאתו יתברך. ניכר
זאת ההתחדשות. וכמו שכתבנו במקום
אחר באורך⁹⁷ שזה עיקר עבודת האדם זו
תפלה. וצריך כל אחד לידע כי כפי קבלת
מלכותו יתברך בלב האדם כך נמשכין כל
הנבראים אחר הקדושה. כדכתיב (תהלים ח,
ז) כל שתי תחת רגליו. ובמדרש⁹⁸ שהפרו

כָּל הַדְּבָרִים יִגְעִים

בקהלת (א, ח) כל הדברים יגעים,
במדרש⁹² דברים בטלים מיגעים
האדם כו'. כי התורה אף שצריך יגיעה
אבל היגיעה הוא רק התחלה והקדמה
שימצא האמת והמנוחה, יגעת ומצאת⁹³,
ואין היגיעה התכליתית רק מציאת המנוחה,
ושורש התורה בא על ידי יגיעה. אבל דברים
בטלים אדרבה נדמה בשעת הדברים שאינם
יגיעה, והאדם נתיגע על ידיהם ונשאר עיף
ויגע, וזה התכלית של הדברים בטלים.
והפירוש באמת, שגוף הדברים הם יגיעה
ועמל, אבל דברי תורה הם חיים וקיימים
ונחמדים⁹⁴, והיגיעה לאדם אדרבא מצד
חסרון השלמתו צריך יגיעה, אבל אין
הדברים יגיעים, רק בדברים בטלים גוף
הדברים הם יגיעים, ואדרבא לדבר בהם אין
צורך ליגיעה, כי היגיעה הוא רק הקדמה
לתכלית השלימות, דהיינו להשגת דברי
תורה כנ"ל:

ליקוטים קהלת ד"ה בקהלת כל
עיין גם סוכות תר"מ ד"ה במדרש.

92. קה"ר א, כב. 93. ע"פ מגילה ו ע"ב. 94. מתוך ברכת גאל ישראל שאחר ק"ש בשחרית.
95. שמו"ר א, ח. 96. תפילת שחרית, ברכת 'יוצר אור'. 97. ואתחנן תרל"ד ד"ה 'במדרש'.
98. שמו"ר א, ח; תנחומא שמות, ה.

שפת אמת

ההתחדשות. כמו שכתבנו¹⁰⁵ בפסוק (שם א, ח) ויקם מלך חדש ע"ש. ובשעת הגאולה דהיינו שנתברר שהכל חיות ה' יתברך. ומזה בא התחדשות. כי חיותו יתברך יש בו התחדשות תמיד כמו שאומרים¹⁰⁶ מחדש בכל יום תמיד. ופירוש תמיד בכל יום. רק מי ששוכח והוא תוך הטבע כתיב (קהלת א, ט) אין כל חדש בו. אבל מי שנדבק בפנימיות חיות ה' יתברך יש בו תמיד התחדשות. וזהו שכתוב החודש הזה לכם. שיכול כל אחד מישראל לעורר התחדשות זה על ידי אמונה שמברר בלבו שהכל מה' יתברך. וזה ההפרש בין שבת לראש חודש. ששבת מעין עולם הבא¹⁰⁷ קביעא וקיימא¹⁰⁸ שאין הסתר כמו שכתוב¹⁰⁹ מתעברין מינה. וראש חודש הוא להאיר ההתחדשות גם בימות החול. וזה תלוי בישראל כמו שכתוב (תהלים נז, ג) לאל גומר עלי כו'¹¹⁰. וזהו שכתב רש"י ז"ל¹¹¹ ובמדרש¹¹² שנתקשה משה רבינו ע"ה עד שהראה לו כזה ראה וקדש כו'. והלא לא נדבר אלא ביום כו'

ברית מילה ואמרו נהיה כמצרים נראה שזה רק היראה שעלה בלבם לעשות כמעשיהם. וזו המחשבה נתנה כח להמצריים כדכתיב (שמות א, ח) ויקם. כי אם היה מבורר מלכותו יתברך בעיני האדם כחומה⁹⁹ שלא יוכל להיות מחשבה ורצון [אחר] כלל [כענין בטל רצונך¹⁰⁰. בטל דייקא. שלא יהיה נמצא בלב. על ידי תגבורת רצונו יתברך כמו שכתבתי במקום אחר¹⁰¹]. לא היה יכול לשלוט כח סטרא אחרא באדם כלל. רק מהיראה האדם יש להם כח במעשה. וברש"י¹⁰² ומדרש¹⁰³ עשה עצמו כאילו לא ידע. הוא אשר דברנו בכמה דוכתי¹⁰⁴. כי כל החיות מהקב"ה. וכח הסטרא אחרא הוא להסתיר שיהיה נראה כאילו יש להם כח נפרד בפני עצמו. וכח זה להם בקילקול האדם כמו שכתבנו:

שמות תרל"ה ד"ה דברי

החודש הזה לכם (שמות יב, ב). ענין זה לגאולת מצרים. כי בגלות נחסר זה

99. עיין פסיקתא רבתי יד, ד"ה ד"א זאת חוקת'. 100. "בטל רצונך מפני רצונו כדי שיבטל רצון אחרים מפני רצונך" (אבות פ"ב מ"ד). 101. בהעלותך תרל"א ד"ה 'עשה רצונו'. 102. רש"י שמות א, ח ד"ה 'אשר לא ידע'. 103. שמו"ר א, ח; תנחומא שמות, א; ע"ע סוטה יא ע"א. 104. עיין חיי שרה תרל"א ד"ה 'אא"ז מו"ר ז"ל'; תרל"ג ד"ה 'במדרש יודע'; שופטים תרל"א ד"ה 'שמע ישראל'. 105. שמות תרל"א ד"ה 'אא"ז מו"ר'; שם תרל"ה ד"ה 'דברי מו"ז ז"ל'. 106. תפילת שחרית, קריאת שמע, ברכת 'יוצר אור'. 107. ברכות נז ע"ב. 108. פסחים קיז ע"ב. 109. זוהר ח"ב, קלה ע"ב. 110. שמו"ר טו, ב. 111. "נתקשה משה על מולד הלבנה באיזו שיעור תראה ותהיה ראויה לקדש, והראה לו באצבע את הלבנה ברקיע, ואמר לו כזה ראה וקדש, וכיצד הראהו, והלא לא היה מדבר עמו אלא ביום... אלא סמוך לשקיעת החמה נאמרה לו פרשה זו, והראהו עם חשכה" (רש"י שמות יב, ב ד"ה 'הזה'). 112. תנחומא שמיני, ח; במ"ר טו, ד.